

УДК 811.161.2

Азарова Л.Є.

Білоус О. О.

Проблема двомовності в Україні

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У роботі йдеться про проблеми білінгвізму в Україні у контексті національної свідомості та єдності нації; згадуються причини і наслідки двомовності в Україні. Висловлюється теза, що багатомовність на державному рівні є руйнівним процесом для України. Стверджується, що українська мова відбулася у повній мірі, як визначальний чинник ідентичності української нації.

Ключові слова: білінгвізм, національна свідомість, державна мова, російськомовні сім'ї.

Abstract

The paper deals with the problems of bilingualism in Ukraine in the context of national consciousness and the unity of the nation; Mentions the causes and consequences of bilingualism in Ukraine. The thesis is stated that multilingualism at the state level is a destructive process for the country. It is maintained that the Ukrainian language took place in full as a determining factor in the identification of the Ukrainian nation.

Keywords: bilingualism, national consciousness, state language, Russian-speaking families.

У сучасній Україні надзвичайно важливе вивчення і розв'язання проблем, пов'язаних з українсько-російським білінгвізмом, які є не лише лінгвістичними питаннями, а й соціальними, політичними, культурними [1, с.1].

Сьогодні в Україні надзвичайно критичним постає питання вивчення і розв'язання проблем, пов'язаних з українсько-російським білінгвізмом. Масова двомовність, деформація мови, конфліктність мовних проблем можуть мати наслідками втрату суспільної консолідації, небезпечні процеси асиміляції як мовної, так і національно-культурної. Питання двомовності в Україні переважно намагаються представити як суто культурно-лінгвістичну, але це є проблемою політичного, соціального й економічного характеру. Мова є стрижневим елементом на кожному з етапів виникнення та розвитку держави. Становлення народу тісно пов'язане з формуванням його мови. Жодне суспільство, на якому б рівні воно не було, не може існувати без мови [3, с. 26].

Українська мова набула свого сучасного вигляду на початку 19 століття. Цією мовою створено велику і розвинену літературу. У повсякденному житті її використовує до сорока мільйонів людей. Українська мова є державною мовою України, і це зазначено в десятій статті Конституції України від 1996 року.

Як відомо, у постколоніальний період свого розвитку Україна ввійшла з тяжкою спадщиною попередньої доби – деформованою мовно-культурною ситуацією, що виявляється у поширенні у країні двох мов, кожна з яких претендує на всю повноту функцій. На відміну від індивідуальної двомовності, властивої мовній поведінці окремих індивідів, двомовність у загальнонаціональному спілкуванні в межах унітарної держави є надлишковим і неприродним явищем.

Масова двомовність України є наслідком тривалого процесу монокультурної асиміляції, тимчасовим перехідним етапом повернення до російської одномовності. Здобуття державної незалежності спинило цей рух десь на середині відстані. Завершення цього процесу призвело б до втрати національної свідомості українців і незалежності України як окремої держави, забуття і незнання історії країни, оскільки мова тісно пов'язана історією народу-носія цієї мови.

Останнім часом все ще анонсується питання щодо прийняття закону про двомовність [2, с. 17]. У разі його ухвалення згадуваний документ у мовному та культурному просторі України фактично встановить «українсько-російську двомовність», яка, якщо слідувати букві закону, має специфічно співіснувати з багатомовністю «мовних меншин» в офіційній практиці, діловодстві. Водночас культурна багатоманітність, декларована законом, все ж таки виглядає набагато вужчою, адже наголос робиться на мовах меншин, а саме на «українсько-російській двомовності», що склалася історично, і спотужним чинником консолідації багатонаціонального українського

суспільства. Розширення повноважень російської мови в політичному та культурному вимірах, що відбудеться за умови ухвалення двомовності, як це не банально, ще більше вводить 46-мільйонну Україну у фарватер «російського світу», російської зони політичних інтересів [2, с. 12].

Існує чимала категорія напівмовців, для яких перехід на одну з мов фактично неможливий через незнання жодної з них. Від okazіонального використання мовцем макаронізмів суржик відрізняється не лише насиченістю іншомовними елементами, а й відповідним станом мовної свідомості – стирається межа між двома мовними кодами, фактично зникає етнічна прив'язаність. Оскільки межа між мовами стирається й утворюється своєрідний гібрид, який не є третьою повноцінною мовою то говорити про двомовність як таку не слід. Відбувається втрата мови й культури. Часто суржик формується у людей, які, переїхавши з села в місто, через слабкість мовного імунітету не можуть витримати тиску російськомовного середовища й починають змішувати обидві мови [4].

Часто можна почути висловлювання: «у нас в сім'ї прийнято розмовляти російською». Це стосується проблеми російськомовних сімей. Як правило, це багатонаціональні сім'ї, або ті, де члени родини довгий час працювали або жили у російськомовному середовищі. Адже статистика показує, що рівень білінгвізму у таких сім'ях досить високий, та зменшується з плином часу завдяки впровадженню в усіх сферах діяльності українського суспільства єдиної державної мови.

Саме тому, білінгвізм в Україні в жодному разі не можна підвищувати до рамок закону, адже таке за формою «демократичне нововведення» значитиме за цих умов шаленого інформаційного тиску на Україну з боку Росії не тільки не припинення, а навпаки, подальше розкручування маховика русифікації. За умов наявності двох державних мов Україна знову перетвориться на Малоросію і стане придатком Великої Росії [1, с. 73].

Незважаючи на нерозв'язаність багатьох проблем у функціонуванні української мови, сьогодні є очевидними позитивні зрушення в мовній ситуації в Україні. За роки незалежності відбулися зміни у сферах функціонування української мови: в освіті, у мові публічних заходів, діловодстві. У наш час українська культура досить розвинена щоб забезпечити розвиток української мови. Мова в її літературній формі набула високого рівня розвитку. Вона має досконало опрацьовану граматику, сформовану науково-технічну термінологію, розвинену стилістичну систему, здатну забезпечити спілкування і порозуміння в усіх сферах суспільного життя. Українською мовою написано величезну кількість наукової, політичної, художньої літератури, яка знайомить з нашою історією, філософською думкою, українськими традиціями та звичаями. Українською перекладено найвидатніші твори світової літератури [3, с. 30].

Останнім часом зростає престиж української мови, посилюється національна свідомість українського народу, адже мова – своєрідний генетичний, визначальний чинник ідентичності української нації, а не лише засіб спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азарова Л. Є. Двомовність: причини й наслідки / Л. Є. Азарова // Рідний край: Альманах Полтавського педагогічного університету. – Полтава, 2015. – № 2 (33). – С. 71–74.
2. Азарова Л. Є. Причини й наслідки двомовності в Україні / Л. Є. Азарова, Л. В. Горчинська // Міжнародна науково-практична конференція «Наукові проблеми державотворення України» 7-8 листопада 2017 р.
3. Азарова Л. Є. Мова як визначальний чинник ідентичності української нації / Л. Є. Азарова // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. – 2018. – Вип. 292. – С. 24 – 32.
4. Значення мови для суспільства. Причини втрати мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lessons.com.ua/dvomovnist-prichini-j-naslidki-na-materiali-ukrainomovnoi-presi-mista-donecka/> (дата звернення: 01.03.2019).

Азарова Лариса Євстахіївна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: kmz2427@ukr.net

Azarova Larisa Ye. – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Linguistics, Vinnitsa National Technical University, Vinnytsia, e-mail: kmz2427@ukr.net

Білоус Олексій Олегович – студент групи ІПІ-18б, Факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: alexbilous9@gmail.com

Bilous Alex O. – student of the ІPI-18b group, Department of Information Technology and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: alexbilous9@gmail.com